

Designing a public policy development model to prepare the business environment for a production leap using a data-driven approach

Masoud Ghasemi¹ - Mohammad Reza Azadehdel²

Abstract

The aim of this study is to design a public policy formulation model for preparing the business environment to achieve a production surge, using a grounded theory approach. In terms of purpose, the research is fundamental, and in terms of approach, it is qualitative. The model is developed based on grounded theory. The research data were collected through open-ended interviews with managers actively involved in the Cabinet, who were selected using purposive sampling. Data analysis was conducted through a coding process consisting of three stages: open coding, axial coding, and selective coding.

In the first stage (open coding), components were extracted based on the data obtained from in-depth interviews, followed by their processing and categorization. In the second stage (axial coding), axial coding was carried out according to the paradigm model in order to design and institutionalize a public policy formulation model aimed at preparing the business environment. The relevant indicators and influencing factors were categorized as follows: higher-level concepts were considered as categories, while lower-level concepts were treated as subcategories. The manner in which subcategories are described forms the categories.

The open codes identified through the interviews included 57 indicators, which, based on semantic proximity and conceptual affinity, were classified into 86 axial codes and 16 selective codes. The identified causal conditions included preparation of the business environment, licensing procedures, labor productivity, access to

---

1. PhD in Public Administration, Decision-Making and Public Policy. Masoudghassemi1988@yahoo.com

2. Assistant Professor, Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Islamic Azad University, Rasht Branch. Reza_azadehdel@yahoo.com

facilities, and the establishment and dissolution of business activities. Contextual conditions included labor market regulations and unbalanced economic development. Intervening conditions comprised support for small - and large - scale investors and ease of tax payment. The strategies identified included labor hiring and firing indices, reduction of economic fragility, access to credit and facilities, and enforceability of contracts. The outcomes identified were sustained economic growth, government effectiveness, and cross-border trade.

Keywords

Public Policy, Business Environment, Production Surge.

طراحی مدل تدوین خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب و کار برای جهش تولید با استفاده از رویکرد داده‌بنیاد

مسعود قاسمی^۱ - محمدرضا آزاده‌دل^۲

چکیده

هدف از انجام این مطالعه طراحی مدل تدوین خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب و کار برای جهش تولید با استفاده از رویکرد داده‌بنیاد است. روش پژوهش مورد استفاده، از نظر هدف، بنیادی و از نظر رویکرد، کیفی است و با استفاده از نظریه برخاسته از داده‌ها به ارائه مدل پرداخته شده است. داده‌های پژوهش به‌وسیله مصاحبه باز با مدیران فعال در هیئت دولت به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده بودند، به‌دست آمد و به‌وسیله روش کدگذاری، در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. در گام اول (کدگذاری باز)، مؤلفه‌ها بر پایه داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های عمیق و پردازش و مقوله‌بندی آن‌ها به‌دست آمد و در گام دوم (کدگذاری محوری) برای طراحی و نهادینه‌سازی مدل تدوین خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب و کار، کدگذاری محوری بر اساس مدل پارادایم انجام گرفت. شاخص‌ها و عوامل مؤثر بر این موضوع را می‌توان به‌صورت زیر دسته‌بندی نمود. برای دسته‌بندی، مفاهیم سطوح بالاتر به‌عنوان دسته‌ها و مفاهیم سطح پایین‌تر به‌عنوان زیردسته قرار می‌گیرند. شیوه توصیف زیردسته‌هاست که دسته‌ها را شکل می‌دهد. کدهای باز شناسایی شده از طریق مصاحبه شامل ۵۷ شاخص است که با توجه به قرابت معنایی و هم‌خانواده بودن در کد باز، ۸۶ کد

۱. دکتری مدیریت دولتی، گرایش تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری عمومی. Masoudghassemi1988@yahoo.com
۲. استادیار، مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت. Reza_azadehdell@yahoo.com

محوری و ۱۶ کد انتخابی دسته‌بندی گردید. عوامل علی شناسایی شده: آماده‌سازی فضای کسب‌وکار، اخذ مجوزها، بهره‌وری نیروی کار، دسترسی به تأسیسات و راه‌اندازی و انحلال یک فعالیت. عوامل زمینه‌ای: قوانین بازار کار و توسعه اقتصادی نامتوازن. عوامل مداخله‌گر: حمایت از سرمایه‌گذاران خرد - کلان و سهولت پرداخت مالیات. راهبردها: شاخص استخدام و اخراج نیروی کار، کاهش شکنندگی اقتصادی، اخذ اعتبار و تسهیلات و الزام‌آور بودن قراردادها. پیامدها شامل رشد اقتصادی مستمر، اثربخشی دولت و تجارت فرامرزی شناسایی شده‌اند.

واژگان کلیدی: خط‌مشی عمومی، فضای کسب‌وکار، جهش تولید.

مقدمه

یکی از اساسی‌ترین فعالیت‌های دولت‌ها، طراحی و تدوین خط‌مشی (خط‌مشی عمومی) است (محمدی فاتح و همکاران، ۱۳۹۷، ۳). خط‌مشی‌ها آن‌هایی هستند که قابل توجه‌تر یا از لحاظ هزینه‌ای گران‌ترند و چرخه خط‌مشی یک فرایند سیاسی است که اکثر خط‌مشی‌های عمومی در طول دوره زندگی خود آن را طی می‌کنند (منوریان و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۲۷). محیط کسب‌وکار به مجموعه عواملی گفته می‌شود که بر عملکرد یا اداره بنگاه‌های اقتصادی مؤثر هستند اما تقریباً خارج از کنترل مدیران بنگاه‌ها قرار دارند؛ عواملی نظیر قوانین و مقررات، میزان بارندگی، فرهنگ کاری در یک منطقه و... که در کشورها و مناطق جغرافیایی گوناگون، در هر رشته کاری و نیز در طول زمان متفاوت هستند (اومنازو^۱، ۲۰۲۲). امروزه، بهبود محیط کسب‌وکار یکی از مهم‌ترین راهبردهای توسعه اقتصادی هر کشور به شمار می‌رود و علاوه بر آن هرچه محیط کسب‌وکار یک کشور شرایط بهتری داشته باشد، بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی بیشتر و هرچه بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی در جوامع بیشتر باشد، عملکرد اقتصاد آن کشور و خلق ارزش و ثروت در آن جامعه نیز بیشتر می‌شود. باین‌حال بهبود محیط کسب‌وکار، نیازمند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مطلوب است که دستیابی به این مهم نیازمند وجود فرایندی مستمر برای پایش و سنجش وضعیت محیط کسب‌وکار هر کشور است (اهیانی^۲ و همکاران، ۲۰۲۲). در این میان آماده‌سازی فضای کسب‌وکار یکی از راه‌های مهم برای جذب سرمایه‌گذار است؛ به دلیل نبود فضای

1. Omenazu
2. Ahyani

کافی برای راه اندازی کسب و کار، از جمله راه هایی که می توان این فضا را ایجاد کرد روان ساختن فرایندها و الکترونیکی کردن فضای کسب و کار است (هوانگ^۱ و همکاران، ۲۰۲۲).

در واقع، از نظر مفهومی فضای کسب و کار بر عملکرد سازمان هایی که مدیران و مالکان آنها نمی توانند تغییری در آن ایجاد کنند و خارج از اراده و اختیار آنها است، گفته می شود (یولاه^۲ و همکاران، ۲۰۲۲). همچنین فضای کسب و کار از جمله شاخص های تعیین کننده در وضعیت اقتصادی در هر کشور است که با استناد به آن می توان به بررسی و تجزیه و تحلیل شرایط اقتصادی در هر کشور پرداخت (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۶). تسهیل فضای کسب و کار به عوامل متعددی بستگی دارد بنابراین باید شرایط و فضایی ایجاد شود تا فضای کسب و کار منجر به افزایش تولید و بهره وری بیشتر شود. مسئولان باید درهای بهبود وضعیت اقتصاد برای تولیدکنندگان را باز کنند که لازمه آن حذف قوانین دست و پاگیر و تأمین تسهیلات ارزان برای بخش تولید است. یکی از اساسی ترین چالش های چشم انداز اقتصاد ایران پدیده جهانی شدن است که در راستای آن برخورداری از صنعت رقابت پذیر برای اقتصاد اجتناب ناپذیر است. یکی از اقدامات مهم و اساسی کشور در دستیابی به اهداف سند چشم انداز، بهبود فضای کسب و کار و رقابتی کردن آن در کشور است (فتحی، ۱۳۹۲). از طرف دیگر رهایی از نرخ بالای بیکاری در کشور، مستلزم تقویت بنیان های اقتصاد است؛ اما وجود برخی قوانین و مقررات دست و پاگیر، سخت بودن ایجاد کسب و کار، کمبود سرمایه برای بخش تولید و افزایش فعالیت های غیر تولیدی مانع آن است (میراحسنی، ۱۳۹۱). اکنون اهمیت سرمایه برای کشورهای در حال توسعه، بیشتر از کشورهای توسعه یافته است؛ چرا که کشورهای در حال توسعه به منظور بهبود فضای کسب و کار و ایجاد اشتغال که محرک رشد اقتصادی است، دچار کمبود سرمایه هستند. فضای کسب و کار از جمله شاخص های تعیین کننده وضعیت اقتصادی هر کشور است که با استناد به آن می توان به بررسی و تجزیه و تحلیل شرایط اقتصادی آن کشور پرداخت (نگاهی به شاخص های جهانی کسب و کار، ۱۳۹۲)؛ محیط کسب و کار در کشورها هرچه شفاف تر و رقابتی تر باشد، منجر به افزایش سلامت اقتصادی کشورها و اتخاذ سیاست های مطلوب شده و روند بهبودی شاخص های اقتصادی را در پی خواهد داشت (فتحی، ۱۳۹۲).

یکی از چالش های دولت در دو دهه جاری در ایران عدم تناسب فضای کسب و کار

1. Huang
2. Ullah

برای یک اقتصاد پویا است. فضای کسب‌وکار از شاخص‌های تعیین‌کننده وضعیت اقتصادی یک جامعه است. بر اساس آن می‌توان به تجزیه و تحلیل شرایط اقتصادی آن کشور پرداخت، به طوری که این محیط هرچه شفاف‌تر و رقابتی‌تری باشد منجر به افزایش سلامت اقتصادی جامعه و اتخاذ خط‌مشی‌های کارآمد می‌شود و روند بهبودی دیگر شاخص‌های اقتصادی و حتی اجتماعی را فراهم می‌کند. این در حالی است که با وجود منابع سرشار و زیرساخت حتی به شرایط اولیه حرکت در مسیر بهبود نیز واصل نخواهد شد (شبکه اطلاع‌رسانی راه دانا^۱، منتشر شده در تاریخ: ۱۳۹۹/۰۱/۱۰). جدای از ضرورت‌ها و اهمیت‌های نظری و علمی رونق و جهش تولید، برخی از قوانین کشور نیز بر رفع موانع تولید به خصوص موانع بهبود فضای کسب‌وکار تأکید دارند به طوری که بر اساس تبصره ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار^۲ مصوب سال ۹۰، وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف شده بود (نگاهی به شاخص‌های جهانی کسب‌وکار، ۱۳۹۲) با همکاری دستگاه‌های اجرایی و نهادهای بین‌المللی، جایگاه ایران در رتبه‌بندی‌های جهانی کسب‌وکار را بهبود بخشد و وضعیت اقتصادی مناسب کشور را به سرمایه‌گذاران خارجی معرفی کند که البته علیرغم درآمد سرشار نفت این امر محقق نشد. همچنین در بند الف ماده ۲۲ قانون برنامه ششم توسعه (قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۶-۱۴۰۰)، دولت مکلف شده در هر سال رتبه کشور را در شاخص انجام کسب‌وکار ۱۰ رتبه ارتقا دهد تا به کمتر از ۷۰ در پایان اجرای قانون برنامه ششم (سال ۱۴۰۰) برسد.

در گزارش‌های سالیانه انجام کسب‌وکار که از سال ۲۰۰۵ توسط بانک جهانی منتشر می‌شوند، میزان سهولت محیط حقوقی و اداری کسب‌وکار در طول چرخه عمر بنگاه‌های کوچک و متوسط در قالب ۱۱ شاخص (شروع کسب‌وکار، دریافت مجوزهای ساخت، دسترسی به برق، ثبت مالکیت، دریافت اعتبار، حمایت از سرمایه‌گذاران خرد، پرداخت مالیات، تجارت فرامرزی، اجرای قراردادها، حل‌وفصل ورشکستگی و قوانین بازار کار) در کشورهای مختلف اندازه‌گیری شده و نتیجه هر سال به صورت رتبه‌بندی کشورها از نظر سهولت انجام کسب‌وکار، اعلام می‌شود. ایران از سال ۲۰۰۶ در رتبه‌بندی گزارش انجام کسب‌وکار قرار گرفته و تاکنون به جایگاه مطلوبی در گزارش مذکور دست نیافته است. بر اساس گزارش بانک جهانی (World Bank, Doing

1. <https://www.dana.ir/news/1594583>.

۲. مصوبه مجلس شورای اسلامی تاریخ تصویب، ۱۳۹۰/۱۱/۱۶ ابلاغ شده مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۱۳.

(Business Report, 2012) ایران در زمینه سهولت کسب و کار در سال ۲۰۱۲ در بین ۱۸۳ کشور مورد مطالعه رتبه ۱۴۴ را کسب نموده است (میر احسنی^۱، ۱۳۹۱). روند نزولی رتبه کشور از ابتدای محاسبه شاخص برای ایران، در سال ۲۰۱۵ به یکباره بهبود یافت، اما از سال ۲۰۱۷ مجدداً رتبه کشور تنزل کرد. طبق آخرین گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی مربوط به سال ۲۰۱۹، ایران در رتبه ۱۲۸ از میان ۱۹۰ کشور قرار گرفته که نسبت به سال گذشته ۴ رتبه تنزل داشته است. ایران از سال ۲۰۰۶ در رتبه بندی گزارش انجام کسب و کار قرار گرفته (دنیای اقتصاد^۲، شماره روزنامه ۵۲۴۳، دوشنبه ۲۵ مرداد ۱۴۰۰) و به دلایل مختلف از جمله علل فنی نظیر دشواری تأسیس و اداره واحد تولیدی در ایران و غیر فنی به خصوص ارسال اطلاعات اشتباه از ایران، تاکنون به جایگاه مطلوبی در این گزارش دست نیافته است. درعین حال، روند نزولی رتبه ایران از ابتدای حضور در این گزارش، در سال ۲۰۱۵ به یکباره شروع به بهبود کرد که بخش عمده این بهبود رتبه به دلیل بازنگری بانک جهانی در داده های اشتباه سال گذشته بود؛ اما از سال ۲۰۱۷ مجدداً روند نزولی در رتبه کشور آغاز شد. حال آنکه در آخرین گزارش بانک جهانی برای سال ۲۰۲۰ رتبه ایران یک پله بهبود یافته است. البته در مقایسه با کشورهای سند چشم انداز، ایران با یک رتبه تنزل (به دلیل بهبود وضعیت پاکستان) در جایگاه بیستم در میان ۲۵ کشور قرار گرفته است. کسب و کار در ایران نزدیک به یک چهارم است حدود ۷۰ درصد جمعیت ایران زیر ۳۵ سال سن دارند. مرکز آمار ایران میزان بیکاری جوانان را ۲۱/۸ درصد اعلام کرده که تقریباً دو برابر نرخ متوسط بیکاری در ایران است. نرخ بیکاری در استان های مختلف ایران متفاوت است؛ اما اغلب نرخ بیکاری در استان های مرزنشین از دیگر نقاط ایران بالاتر است. به گزارش بانک مرکزی ایران، در سال ۱۳۸۹، ۲۲/۵ درصد از خانواده های ایران بدون فرد شاغل، ۵۵/۴ درصد دارای ۱ فرد شاغل، ۲۱/۷ درصد دو فرد شاغل و ۴/۹ درصد دارای ۲ و بیشتر فرد شاغل بوده اند (www.amar.org.ir). در شرایط و زمان حاضر دولت ها پذیرفته اند که بهبود فضای کسب و کار، عامل مهمی در توسعه اقتصادی بوده زیرا نقش مؤثری در ایجاد شغل، نوآوری در فعالیت ها و بهره وری در سازمان ها و حتی در دولت

۱. رئیس گروه مطالعات بازارها و اتحادیه های بین المللی.

۲. دنیای اقتصاد یکی از روزنامه های صبح ایران است. در شماره یاد شده ذیل عنوان توصیه بانک جهانی برای کسب و کار مطلب مهمی را در چالش آمادگی فضای کسب و کار در کشور از قول بازوی پژوهشی مجلس بررسی کرد.

است. محور تأکید خطمشی در فضای کسب‌وکار، تقویت محیط و آماده‌سازی فضای کسب‌وکار برای هر واحد سازمانی است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۷).

طی سال‌های اخیر، در راستای خطمشی‌های عمومی دولت در نظام اقتصادی ملی و بین‌المللی برنامه‌های بخش خصوصی نیز به نسبت و شرایط فضای موجود به محیط کسب‌وکار^۱ و راهکارهای آماده‌سازی آن پرداخته شده است؛ اما آن‌چنان که باید اهمیت موضوع در نظر گرفته نشده و نگاه کامل و جامعی در میان سیاست‌گذاران و بازیگران مهم این حوزه، اعم از وزارتخانه‌های مربوطه، مجلس و اتاق بازرگانی وجود ندارد؛ به طوری که هرکدام از این نهادها بر اساس منافع و تشخیص، الگو و مدل تعریف شده خود به دنبال رونق محیط کسب‌وکار هستند؛ بنابراین دستیابی به مدلی جامع برای خطمشی‌گذاری در این حوزه که موجب فراهم آوردن محیطی رونق‌دهنده و مناسب برای کسب‌وکار باشد، هدف اصلی آن‌ها نبوده که محقق در این تحقیق به دنبال آن است. کشورهای موفق در حوزه کسب‌وکار، در سال‌های اخیر توانسته‌اند با آماده‌سازی شاخص‌های کسب‌وکار در جذب سرمایه و سرمایه‌گذار خارجی به اشتغال و رشد اقتصادی کشور خود کمک مؤثری کنند؛ بنابراین با توجه به اهمیت آماده‌سازی فضای کسب‌وکار بر بخش خصوصی در کشور ایران سؤالات اصلی در این تحقیق این است که: یک مدل خطمشی عمومی به منظور آماده‌سازی فضای کسب‌وکار برای جهش تولید چگونه است؟ و اینکه شاخص‌ها و رتبه سهولت کسب‌وکار در جامعه آماری در وضع موجود در چه حد است؟ و تا چه اندازه می‌توان به کمک طراحی مدل خطمشی عمومی آماده‌سازی فضای کسب‌وکار به وضعیت مطلوب نزدیک شد؟

مبانی نظری

فضای کسب‌وکار: منظور از فضای کسب‌وکار، عوامل تأثیرگذار بر عملکرد واحدهای اقتصادی از جمله کیفیت دستگاه‌های حاکمیت، کیفیت در زیرساخت‌ها، ثبات قوانین و مقررات و ... است که تغییر دادن در آن‌ها فراتر از قدرت مدیران و اختیارات در بنگاه‌های اقتصادی است. با تأمل در تعریف ذکر شده شناخت و بررسی در فضای کسب‌وکار مستلزم تجزیه و تحلیل در فضای کسب‌وکار و عوامل و شرایط اقتصادی در درون یک بنگاه است (دوسیلا سزار و ماکادا، ۲۰۲۱). هر آنچه بر فعالیت واحدهای صنعتی تأثیرگذار است و جزئی از آن واحد نباشد را فضای کسب‌وکار معرفی می‌کنند.

1. Business Environment
2. da Silva Cezar

فضای کسب و کار در سه دسته است: الف. کشورهای با فضای کسب و کار پیش برنده؛ در این کشورها، فضا تقویت کننده فعالیت های اقتصادی است؛ ب. کشورهایی با فضای کسب و کار خنثی؛ در این کشورها فضا نه بازدارنده و نه پیش برنده است؛ ج. کشورهایی با محیط های کسب و کار بازدارنده؛ در این کشورها بخشی از فعالیت های مدیران صنعتی، صرف خنثی کردن موانع محیطی است (وقفی و نیلوفری، ۱۴۰۰). بانک جهانی با تمرکز بر ۱۰ شاخص تعیین کننده ی قوانین و مقررات تأثیرگذار بر چرخه ی فعالیت یک سازمان کوچک یا متوسط، به عنوان نماد فعالیت اقتصادی کشورها است که به ارزیابی فضای کسب و کار می پردازد. این شاخص ها عبارت اند از: شروع کسب و کار؛ اخذ مجوزها؛ شاخص استخدام و اخراج نیروی کار؛ ثبت مالکیت؛ اخذ اعتبار؛ حمایت از سرمایه گذاران (سهامداران)؛ پرداخت مالیات؛ تجارت فرامرزی؛ انحلال یک فعالیت و الزام آور بودن قراردادهای (کمالی پور و زینلی زاده، ۱۳۹۹).

بهبود فضای کسب و کار: تولید یک نیروی محرکه برای هر اقتصادی است که بدون آن چرخ اقتصاد از کار خواهد افتاد؛ به دلیل اینکه تکیه بر هر نوع منبعی به غیر از تولید همیشگی نخواهد بود و دوامی برای آن انتظار نیست و دیر یا زود آن منبع به انتها می رسد. در واقع مهم ترین اصول در اقتصاد توجه کردن به تولید در داخل کشور است که خود نیازمند تعقل، تأمل و تدبیر هست که لازمه آن داشتن فرهنگ تولید است. کسب و کارها و سرمایه گذاری ها در راستای هر کسب و کاری مستلزم فراهم کردن محیط نهادی مناسب و امنیت دادن به آن هستند. صاحبان سرمایه، سرمایه های خود را در جایی راه اندازی خواهند کرد که علائم و نشانه های امنیت اقتصادی به درستی در آن قابلیت مشاهده داشته باشد. سیاست گذاران و تصمیم گیرندگان در هر کشوری باید به طور مستمر موقعیت اقتصادی و امنیت در عرصه اقتصاد و سرمایه گذاری در کشورها را سنجش و کنترل نمایند. فضای کسب و کار مساعد، که تأثیر شگرفی بر افزایش و جذب سرمایه گذاری های درونی و بیرونی، ایجاد اشتغال و رشد در تولید ناخالص داخلی دارد مشهود است. اصلاح در فضای هر کسب و کار و بهبود شاخص های مزبور در عرصه جهانی نه تنها گامی مؤثر و اساسی در راستای تقویت و جنبه مشارکت در بخش خصوصی در زمینه اقتصاد و ارتقای سطح اشتغال و تولید در کشور به شمار می آید، بلکه به طور قطع از دید سرمایه گذاران خارجی از جمله مهم ترین نماگرها برای وارد شدن به کشورهای میزبان و شرط داشتن ارتقا و تسهیل در جریان ورودی فناوری به کشور است. بهبود در فضای کسب و کار در کل کشور زمینه ای برای عدالت جغرافیایی و فضایی در کشور ایجاد

می‌کند و تقریباً شرایط را برای فعالیت بنگاه‌های اقتصادی و تولید اشتغال از جنبه‌های زیادی برابر می‌نماید. در صورت نداشتن تلاش کافی در بهبود فضای کسب‌وکار در کشور، سرمایه‌گذاری‌ها عمدتاً به سمت نقاطی است که بنا به دلایل گوناگون دارای بازده سرمایه بالاتری هستند و بخش‌های عظیمی از کشور از این سرمایه‌ها در بخش توسعه محروم مانده‌اند و به ناچار نیروی کار به دنبال سرمایه در نقاط معدودی هستند که منجر به تغییر مکان شده‌اند و این امر موجب انباشته شدن نیروی کار در برخی از نقاط و تخلیه از نقاط دیگر خواهد شد. تداوم در این امر منجر به مهاجرت دائم در نیروی کار خواهد شد (ژو^۱ و همکاران، ۲۰۲۰).

استراتژی بهبود کسب‌وکار: استراتژی بهبود کسب‌وکار، پاسخ مدیران ارشد به فرصت‌ها و تهدیدات است که با آن مواجه می‌شوند. استراتژی کسب‌وکار، چگونگی انطباق ظرفیت‌های سازمانی با فرصت‌های موجود در بازار، به‌منظور تحقق بخشی به اهداف کلی سازمان است. تدوین استراتژی کسب‌وکار یکی از وظایف خطیر مدیریتی است و مبنایی برای تصمیمات مهم مدیران برای بقا و پیشرفت سازمانی است. (وقفی و نیلوفری، ۱۴۰۰). استراتژی کسب‌وکار، به‌عنوان یک راهبرد سازمانی، به نحوه رقابت سازمان‌ها در یک صنعت مشخص یا بخشی از بازار متمرکز است و در مقایسه با سایر استراتژی‌ها با گذشت زمان دستخوش تغییراتی می‌شوند، راهبرد تجاری یک سازمان یکی از مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده و اصلی در هویت یک شرکت است (رضائی پیتته‌نویی و همکاران، ۱۴۰۰).

نقش بهبود فضای کسب‌وکار در رونق اقتصادی و تولید: بهبود فضای کسب‌وکار به‌عنوان بهبود و رونق فضای تولید و در نتیجه محرک اصلی در رشد اقتصادی است. به‌گونه‌ای که اصلاحات و بهبود فضای کسب‌وکارها زمینه را برای مشارکت در بخش خصوصی در زمینه اقتصاد، ارتقای سطح اشتغال و تولید فراهم می‌نماید؛ بنابراین تحقق اهداف مهم توسعه از جمله رشد اقتصادی و اشتغال که ریشه در تغییر فضاهای کسب‌وکار دارد، کاهش هزینه و توسعه فعالیت‌های اقتصادی را در بردارد (ذاکری^۲ و همکاران، ۲۰۲۲). محیط در فضای کسب‌وکار و محیط بنگاه‌ها در کشورها هرچه شفاف‌تر و با رقابت بیشتر باشد منجر به افزایش در سلامت اقتصادی کشورها و اتخاذ سیاست‌های مطلوب شده و روند مؤثری در بهبود شاخص‌های اقتصادی به دنبال دارد (گو^۳ و همکاران، ۲۰۲۱). از طرف دیگر بهبود در فضای کسب‌وکار با افزایش در

1. Zhou
2. Zakari
3. Gu

سرمایه گذاری، کارآفرینی، کاهش بخش غیررسمی، کاهش در هزینه های تولید و قیمت در کالاهای داخل کشور، کاهش فساد مالی، تقویت در حقوق مالکیت و کاهش قاچاق کالا منجر به افزایش در رشد اقتصادی کشور شده است (سوریا^۱ و همکاران، ۲۰۲۱).

پیشینه تحقیقات

اشرفی و فهیمی فر (۱۳۹۰) تحقیقی با عنوان «بررسی شاخص های بهبود فضای کسب و کار با تأکید بر جایگاه ایران» انجام داده اند. بهبود فضای کسب و کار از الزامات ایجاد فضای رقابتی است لذا به عنوان بستر ساز خصوصی سازی نیز از اهمیت بسزایی برخوردار است. نظر به اینکه بهبود فضای کسب و کار به بهبود و یا رکود ساختار اقتصادی کشور می انجامد، بنابراین بهبود شاخص های فضای کسب و کار از اهمیت بسزایی برخوردار است. مختاری هشی و همکاران (۱۳۹۵) تحقیقی با عنوان «نقش بهبود فضای کسب و کار در کشور در ساماندهی شهر تهران» انجام داده اند. به نظر می رسد توجه به این امر نه تنها به بهبود وضعیت اقتصادی و اشتغال و کاهش بسیاری از مسائل سوء در کشور می شود، بلکه می تواند در ساماندهی شهر تهران و کاهش فشار به این شهر نیز مؤثر واقع شود. کریمی تکانلو و همکاران (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان «مطالعه عوامل تأثیرگذار بر فضای کسب و کار در ایران» انجام داده اند. متغیرهای مستقل مورد نظر در این تحقیق عبارتند از: سرمایه گذاری های دولتی، تورم، سهم درآمدهای مالیاتی از تولید ناخالص داخلی، باز بودن اقتصاد و درنهایت نرخ ارز رسمی. فلاح حقیقی و همکاران (۱۳۹۶) تحقیقی با عنوان «واکاوای آسیب های فضای کسب و کار در استان یزد» انجام داده اند. یافته های پژوهش در قالب آسیب های فضای کسب و کار و سرمایه گذاری، علل فراهم کننده این آسیب ها، پیامدهای وجود آسیب های شناسایی شده و راهکارهای ارائه شده به منظور کاهش آسیب های موجود ارائه شدند.

دهقانی و همکاران (۱۳۹۶) تحقیقی با عنوان «بررسی، پایش و اولویت بندی عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار استان کردستان با استفاده از فرآیند تحلیلی سلسله مراتبی» انجام داده اند. نتایج این مطالعه حاکی از آن است که از لحاظ بیشترین تأثیر در فضای کسب و کار، رتبه اول تورم، رتبه دوم قانون ورشکستگی و رتبه سوم کیفیت زیرساخت های سیستم حمل و نقل مانند جاده، ریل، دریا و هوایی است. منوریان و همکاران (۱۳۹۲) تحقیقی با عنوان «طراحی مدل خط مشی به منظور آماده سازی

محیط کسب و کار جمهوری اسلامی ایران با استفاده از نظریه داده بنیاد» انجام داده‌اند. بر این اساس، نهاد آماده‌سازی محیط کسب و کار، به‌منزله پدیده اصلی و محوری مدل سیاست‌گذاری و کنش‌هایی همچون طرح‌ریزی برای آماده‌سازی محیط کسب و کار، فعل و انفعال دولت و بخش خصوصی و دستور‌گذاری واقع‌گرا مطرح شدند. درنهایت، سیر داستان ترسیم و نظریه بیان شده است.

حسینی و همکاران (۱۳۹۷) تحقیقی با عنوان «طراحی خط‌مشی در توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط با تأکید بر نوآوری» انجام داده‌اند. الگوی حاصل در چهار بعد عوامل مؤثر بر توسعه کسب و کار، خط‌مشی‌های توسعه، نهادهای خط‌مشی و عملکرد کسب و کارهای کوچک و متوسط، ترسیم شد.

اشرفی و فهیمی‌فر (۱۳۹۰) تحقیقی با عنوان «بررسی شاخص‌های آماده‌سازی فضای کسب و کار با تأکید بر جایگاه ایران» انجام داده‌اند. آماده‌سازی فضای کسب و کار از الزامات ایجاد فضای رقابتی است لذا به‌عنوان بستر ساز خصوصی‌سازی نیز از اهمیت بسزایی برخوردار است. نظر به اینکه آماده‌سازی فضای کسب و کار به آماده‌سازی و یا رکود ساختار اقتصادی کشور می‌انجامد، بنابراین آماده‌سازی شاخص‌های فضای کسب و کار از اهمیت بسزایی برخوردار است.

خلیلیان اشکذری (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان «چالش‌ها، راهبردها و الزامات رونق تولید در جمهوری اسلامی ایران» انجام داده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که رونق تولید در کشور با پنج مانع عمده شامل وابستگی اقتصاد کشور در زمینه‌های مختلف، عملکرد بانک‌ها در اعطای تسهیلات، قاچاق و واردات بی‌رویه، خطاهای مدیریتی در فضای اقتصاد سیاسی کشور و فقدان شفافیت در تولید روبه‌رو است. قیطاسی‌وند و همکاران (۱۳۹۹) تحقیقی با عنوان «طراحی الگوی تدوین خط‌مشی عمومی با رویکرد حکمرانی شبکه‌ای» انجام داده‌اند. نتایج نشان می‌دهد برای تدوین خط‌مشی‌های حمل و نقل عمومی شهری تهران با رویکرد حکمرانی شبکه‌ای باید نهادهای ذینفع شناسایی گردد و ساختار نهادها، نحوه هماهنگی نهادها، وظایف نهادها و شرایط محیطی مورد توجه قرار گیرد. کمالی‌پور و زینل‌زاده (۱۳۹۹) تحقیقی با عنوان «رقابت‌پذیری و فضای کسب و کار» انجام داده‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شاخص‌های الزامات اساسی، افزایش کارایی و نوآوری بر فضای کسب و کار اثر مثبت و معناداری دارند. پیشنهاد می‌شود دولت با فراهم کردن زیرساخت‌های لازم و بهبود فضای اقتصاد کلان و دیگر مؤلفه‌های مرتبط، بازار را به سمت رقابتی سالم سوق دهد.

طالبی‌زاده محله (۱۴۰۱) تحقیقی با عنوان «توسعه الگوی استراتژیک تجارت الکترونیک بر بهبود فضای کسب و کار در شرکت‌های دانش‌بنیان» انجام داده‌اند. نتایج نشان می‌دهد متغیر به کارگیری نیروی انسانی یکی از ابعاد توسعه الگوی استراتژیک تجارت الکترونیک با شدت تأثیر ۰/۶۸۵ بیشترین تأثیر را بر بهبود فضای کسب و کار در شرکت‌های دانش‌بنیان استان مازندران دارد.

پوفلر و اسلات^۱ (۲۰۲۰) تحقیقی با عنوان «استفاده از استانداردها برای ارزیابی خط‌مشی پاسخگویی در متن: درک مدیر مدرسه و معلم از سیستم ارزیابی معلم» انجام داده‌اند. درک دیدگاه‌های همگرا و واگرای گروه‌های شرکت‌کننده در مورد چگونگی (به‌عنوان معیارهایی که بر اساس آن‌ها) اثربخشی سیستم ارزیابی را تعیین و اندازه‌گیری می‌کنند، نه تنها برای درک بهتر تجارب زندگی شده آن‌ها بلکه برای اطلاع‌رسانی بالقوه از تغییر خط‌مشی‌ها ضروری است. شیزک^۲ و همکاران (۲۰۱۷) به بررسی خط‌مشی‌های سازمان شهرداری در بین ۹۹ کشور مختلف و در فاصله بین سال‌های ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۰ پرداختند و به این نتیجه رسیدند که بین کشورهای توسعه‌یافته ناهمگنی قابل توجهی از لحاظ اجرای خط‌مشی‌های سازمانی وجود دارد. همچنین این مطالعه نشان داد که تعهد سازمان و فرهنگ سازمانی جامعه عوامل تعیین‌کننده اجرای خط‌مشی‌های سازمانی هستند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر برحسب هدف، از نوع تحقیقات اکتشافی - کاربردی است زیرا هدف پژوهش، ارائه مدل تدوین خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب و کار برای جهش تولید از طریق شناسایی عوامل دخیل در آن است. این تحقیق با استفاده از روش تحقیق کیفی و نظریه زمینه‌ای (گراندد تئوری) انجام شد. با توجه به انحصار اطلاعات به مصاحبه‌ها و پراکندگی آن و از طرفی دارا بودن مقولات زیاد باید برای تجزیه و تحلیل این داده‌ها و تبدیل آن‌ها به اطلاعات قابل استفاده در مدل، از روشی استفاده شود که در عین جامع بودن توانایی مانور و انعطاف بالایی نیز داشته باشد، لذا نظریه‌ی زمینه‌ای نظریه‌ی مناسبی است. این نظریه به پژوهشگر این امکان را می‌دهد تا در مواردی که امکان تدوین فرضیه وجود ندارد، به‌جای استفاده از تئوری‌های از پیش تعریف‌شده به تدوین تئوری جدید بپردازد. جامعه آماری مورد مطالعه خبرگان در هیئت دولت سازمان

1. Pauffer & Sloat
2. Cížek

برنامه بودجه و وزارت اقتصادی و دارایی با بیش از ۵ سال سابقه کار هستند و اساتید دانشگاه در حوزه مدیریت دولتی و سیاست‌گذاری تشکیل خواهند داد. مشخصات افراد مشارکت‌کننده در جدول ۱ لحاظ شده است:

جدول ۱. ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان در پژوهش

ردیف	جنسیت	میزان تحصیلات	رشته تحصیلی	سابقه کار
۱	مرد	دکترا	مدیریت دولتی	۱۰ سال
۲	زن	کارشناسی ارشد	مدیریت دولتی	۷ سال
۳	مرد	دکترا	مدیریت دولتی (سیاست‌گذاری)	۲۳ سال
۴	زن	کارشناسی ارشد	مدیریت	۱۶ سال
۵	مرد	دکترا	مدیریت	۱۴ سال
۶	مرد	دکترا	مدیریت دولتی (خط‌مشی‌وسیاست‌گذاری)	۱۷ سال
۷	مرد	کارشناسی ارشد	مدیریت دولتی	۱۵ سال
۸	زن	دکترا	مدیریت دولتی	۱۰ سال
۹	مرد	کارشناسی ارشد	مدیریت	۱۹ سال
۱۰	مرد	کارشناسی ارشد	مدیریت دولتی	۱۴ سال
۱۱	زن	دکترا	مدیریت دولتی	۱۵ سال
۱۲	مرد	دکترا	مدیریت	۱۰ سال
۱۳	زن	کارشناسی ارشد	مدیریت دولتی	۱۲ سال
۱۴	مرد	کارشناسی ارشد	مدیریت دولتی	۱۷ سال

لذا بر مبنای نظریه داده‌بنیاد سؤال اصلی تحقیق بر اساس ۶ مرحله زیر پاسخ داده می‌شود:

سؤال اول: عوامل علی تأثیرگذار

تحلیل داده‌های مصاحبه در این بخش به دنبال یافتن عواملی است که بر خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب‌وکار برای جهش تولید تأثیر می‌گذارند. پس از بررسی و تحلیل مصاحبه‌ها در مجموع ۵ کد انتخابی آماده‌سازی فضای کسب‌وکار، اخذ مجوزها، بهره‌وری نیروی کار، دسترسی به تأسیسات و راه‌اندازی و انحلال یک فعالیت با ۲۰ کد محوری استخراج شد که نتایج به شرح جدول ۲ است.

جدول ۲. کدگذاری شرایط علی

نقش کدهای استخراجی	کد انتخابی	کد محوری
عوامل علی	آماده سازی فضای کسب و کار	حمایت از کسب و کارهای خرد
		حمایت از استارت آپ های نو
		ایجاد انگیزه برای کارآفرینان
		حذف قوانین دست و پاگیر اداری
		کاهش ریسک در سرمایه گذاری
	اخذ مجوزها	اصلاح قوانین
		سهولت در راه اندازی کسب و کارهای نوپا
		تغییر در شرایط و فضای کسب و کار با تغییرات سیاسی
		حمایت از حقوق مالکیت
	بهره وری نیروی کار	متناسب سازی نظام آموزشی
		هزینه های آموزش عالی
		ایجاد انگیزه و روحیه برای کارکنان
		حفظ و نگهداشت کارکنان
		پاداش و جبران خدمات
دسترسی به تأسیسات و راه اندازی	دسترسی به برق و ...	
	سهولت در مجوزهای راه اندازی کسب و کارها	
انحلال یک فعالیت	تضمین های لازم برای فعالیت اقتصادی و سرمایه گذاری	
	ثبات فعالیت کاری	
	جلوگیری از رانتها	
	کاهش فساد اداری، رشوه و رومیزی	

سؤال دوم: عوامل بستر ساز یا زمینه ای تأثیرگذار

این بخش به دنبال شناسایی عواملی است که بر انتخاب راهبرد مناسب در وضعیت موجود تأثیر دارد؛ انجام تحلیل های کیفی توانسته است دو کد انتخابی قوانین بازار کار و توسعه اقتصادی نامتوازن را از میان ۱۴ کد محوری استخراج کند که نتایج در جدول ۳ مشاهده می شود.

سؤال سوم: عوامل مداخله گر تأثیرگذار

عوامل مداخله گر به عواملی عمومی اشاره دارد که بر راهبردها اثرگذار است. تحلیل های صورت گرفته توانسته است تا دو کد انتخابی حمایت از سرمایه گذاران خرد - کلان و

سهولت پرداخت مالیات را از میان ۱۰ کد محوری استخراج کند که نتایج به شرح جدول ۴ است.

جدول ۳. کدگذاری عوامل زمینه‌ای

نقش کدهای استخراجی	کد انتخابی	کد محوری
عوامل زمینه‌ای	قوانین بازار کار	توانایی رقابت در بازار
		رقابتی شدن فضای کسب و کار
		هزینه‌های تولید و سرمایه‌گذاری
		احتمال رکود اقتصادی
		رقابت عادلانه و سالم
		غیرقابل پیش‌بینی بودن بازار
		گسترده‌گی اقتصاد غیررسمی
		توانایی رقابت با بازارهای جهانی
	توسعه اقتصادی نامتوازن	جلب اعتماد سرمایه‌گذاران برای کارآفرینی
		وجود جاذبه کافی برای جلب سرمایه‌گذاری
		سودآوری سرمایه‌گذاری
		سیاست‌های استانی برای حمایت از طرح‌های سرمایه‌گذاری
		تأمین و حمایت مالی سرمایه‌گذاری‌ها
		دسترسی سرمایه‌گذاران خارجی به بازارهای سرمایه داخلی

جدول ۴. کدگذاری عوامل مداخله‌گر

نقش کدهای استخراجی	کد انتخابی	کد محوری
عوامل مداخله‌گر	حمایت از سرمایه‌گذاران خرد - کلان	رضایت سرمایه‌گذاران در بازار
		عدم دسترسی به فناوری‌های نوین
		استفاده از ظرفیت‌های موجود
		وجود طرح‌های حمایت از سرمایه‌گذاری
		تأمین و حمایت مالی سرمایه‌گذاری‌های نوپا
		کاهش محدودیت‌های قوانین کار
		وجود جاذبه کافی برای جلب سرمایه‌گذاری
		معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری
	سهولت پرداخت مالیات	تخفیف‌های مالیاتی
		حمایت از مسئولیت اجتماعی در پرداخت مالیات

سؤال چهارم: عوامل راهبردی تأثیرگذار

تحلیل متون مصاحبه در این بخش در پی یافتن کنش‌ها و برهم‌کنش‌هایی است که از ایده مرکزی منتج می‌شود. تحلیل‌های انجام گرفته در این بخش توانسته است تا ۴ کد انتخابی شاخص استخدام و اخراج نیروی کار، کاهش شکنندگی اقتصادی، اخذ اعتبار و تسهیلات و الزام‌آور بودن قراردادهای را از میان ۲۵ کد محوری استخراج کند. نتیجه حاصل شده به شرح جدول ۵ است.

جدول ۵. کدگذاری عوامل راهبردی

نقش کدهای استخراجی	کد انتخابی	کد محوری	
عوامل راهبردی	شاخص استخدام و اخراج نیروی کار	افزایش مهارت‌ها	
		جذب نیروی انسانی متخصص	
		حمایت از استعدادها	
	کاهش شکنندگی اقتصادی	کد انتخابی	جلوگیری از رکود اقتصادی
			جلوگیری از فقر
			برطرف‌سازی ورشکستگی
			ایجاد روحیه تاب‌آوری
			ایجاد فضای کسب‌وکار پیش‌برنده
			امنیت سرمایه‌گذاری
			مستندسازی مسئله
			تلاش کافی در فضای کسب‌وکار
			ایجاد بانک جامع اطلاعات اقتصادی
			کنترل بازار پول و سرمایه
	ظرفیت بالقوه برای ایجاد سرمایه راكد		
	وام و تسهیلات		
الزام‌آور بودن قراردادهای	کد انتخابی	فراهم کردن زیرساخت‌های لازم	
		اتخاذ راهبردهایی با هدف ایجاد رونق در تولید	
		مقررات مندرج در فعالیت اقتصادی	
		دسترسی به نظام کارآمد رسمی	
		جلوگیری از قاچاق و واردات	
		امکانات و فرصت‌های موجود در کشور	
		اهمیت کیفیت در زیرساخت‌ها	
		تولید کالای باکیفیت	
		حذف فعالیت‌های زائد	
کاهش بروکراسی اداری			

سؤال پنجم: پیامدها

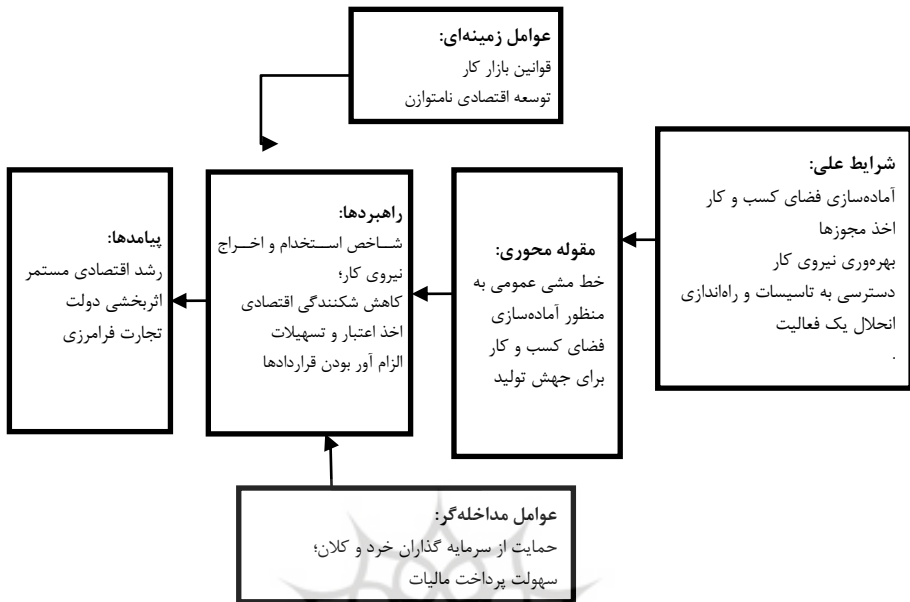
تحلیل‌های انجام گرفته در این بخش توانسته است تا ۳ کد انتخابی شاخص رشد اقتصادی مستمر، اثربخشی دولت و تجارت فرامرزی را از میان ۱۷ کد محوری استخراج کند. نتیجه حاصل شده به شرح جدول ۶ است.

جدول ۶. کدگذاری پیامدها

نقش کدهای استخراجی	کد انتخابی	کد محوری
پیامدها	رشد اقتصادی مستمر	محوری بودن صادرات
		کاهش ریسک سرمایه‌گذاری‌ها
		امنیت حقوق مالکیت افراد
		ایجاد اعتماد در سرمایه‌گذاران
		رضایت سرمایه‌گذاران در بازار
		ایجاد رقابت و تشویق فضای رقابتی
	اثربخشی دولت	عملکرد مناسب اقتصادی
		مهارت تورم توسط دولت
		ارزآوری
		جلوگیری از خروج سرمایه‌گذاران
		کنترل فساد
		رفاه مردم
		کاهش بیکاری
		هدایت سرمایه‌گذارها
تجارت فرامرزی	میزان تعرفه‌ها و عوارض	
	تعداد اسناد و روز برای واردات	
	استفاده بهینه از ظرفیت‌های موجود	

با توجه به هدف اصلی پژوهش که طراحی مدل خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب‌وکار برای جهش تولید است، از روش تحقیق کیفی و رویکرد داده‌بنیاد (رهیافت سیستماتیک) استفاده شد، با تحلیل مصاحبه‌ها با استفاده از این روش عوامل علی، مداخله‌گر، زمینه‌ای، راهبردها، پیامدها شناسایی شد و در پایان مقوله‌های شناسایی شده در قالب مدل پارادایم (شکل ۱) ارائه شد.

شکل ۱. مدل پارادایم

نتیجه‌گیری

عوامل علی شناسایی شده در راستای تدوین خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب‌وکار برای جهش تولید عبارت‌اند از: آماده‌سازی فضای کسب‌وکار، اخذ مجوزها، بهره‌وری نیروی کار، دسترسی به تأسیسات و راه‌اندازی و انحلال یک فعالیت. عوامل زمینه‌ای شناسایی شده در راستای تدوین خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب‌وکار برای جهش تولید عبارت‌اند از: قوانین بازار کار و توسعه اقتصادی نامتوازن. عوامل مداخله‌گر شناسایی شده در راستای تدوین خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب‌وکار برای جهش تولید عبارت‌اند از: حمایت از سرمایه‌گذاران خرد - کلان و سهولت پرداخت مالیات. راهبردهای شناسایی شده در راستای تدوین خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب‌وکار برای جهش تولید عبارت‌اند از: شاخص استفاده و اخراج نیروی کار، کاهش شکنندگی اقتصادی، اخذ اعتبار و تسهیلات و الزام آور بودن قراردادهای. پیامدهای شناسایی شده در راستای تدوین خط‌مشی عمومی به‌منظور آماده‌سازی فضای کسب‌وکار برای جهش تولید عبارت‌اند از: رشد اقتصادی مستمر، اثربخشی دولت و تجارت فرامرزی.

بهبود فضای کسب‌وکار فرض بنیادی در توسعه اقتصادی است؛ تا محیط

کسب‌وکار دارای محیط سازمان‌دهی شده نباشد و زمینه لازم برای پشتیبانی از فعالیت‌های اقتصادی و فعالان اقتصادی ایجاد نشود نمی‌توان به توسعه اندیشید. فضای هر کسب‌وکاری دو بازیگر اصلی و عمده دارد که یک‌سوی آن فعالان اقتصادی و سوی دیگر آن نهادها و دستگاه‌های دولتی و اجرایی هستند. با قاطعیت می‌توان گفت که نقش دستگاه‌های اجرای همپای فعالان اقتصادی و چه‌بسا بیشتر از آن‌ها در فضای کسب‌وکار است. قوانین و مقررات فعلی در کشور ایران از جایگاه بالایی برخوردار هستند. البته تصویب قوانین و اجرای آن‌ها دو مقوله متفاوت از هم هستند. قوانین متعددی در کشور مرتبط با کسب‌وکار تصویب و ابلاغ شده است اما کمتر شاهد بهبود فضای کسب‌وکارها بوده است که این بیانگر این است که ما نیازمند عزمی ملی و اراده قاطعانه برای توسعه و بهبود فضای کسب‌وکار هستیم. هنوز صاحبان کسب‌وکارها باید زمان بیشتری را صرف رعایت مقررات و قوانین دولتی و محدودیت‌های فعلی نمایند. لازم است از تمامی رفیت‌ها استفاده شود تا نهادها و دستگاه‌های اجرایی را به انجام وظایف و تکالیف خود الزام نمایند.

پیشنهادات در راستای این مطالعه عبارت‌اند از:

تشکیل ستاد ملی و فرا قوه‌ای در راستای هدایت راهبردها، اجرای آن، نظارت و البته هماهنگی با اختیار تصمیم‌گیری کامل در حوزه فضای کسب‌وکار؛
ایجاد پنجره‌های کسب‌وکار در جهت تسریع و تسهیل در فرآیندهای صدور مجوزهای کسب‌وکار در تمامی حوزه‌های مرتبط با کسب‌وکار؛
تنقیح قوانین و شناسایی قوانین و مقررات مخل کسب‌وکار به معنای حذف یا اصلاح آن‌ها، از جمله قوانین قدیمی، معارض و... در این حوزه؛
توجه ویژه به جایگاه و اهمیت سرمایه‌گذاری در کشور و رفع موانع موجود در این راستا؛

توجه و تأکید بر آموزش‌های کاربردی و مهارت‌محور با ایجاد تحول در سیستم آموزش مقدماتی و آموزش عالی کشور؛

توزیع عادلانه ثروت و امکانات در کشور بر پایه مزایا و ظرفیت‌های هر منطقه با تأکید بر آمایش سرزمینی؛

ایجاد مشوق‌های لازم در زمینه کسب‌وکار به‌ویژه کسب‌وکارهای خرد و استارت‌آپ‌ها از جمله مشوق‌های بیمه‌ای و مالیاتی؛

ایجاد سیستم کارآمد رتبه‌بندی و امتیازدهی برای نهادهای مرتبط با کسب‌وکار و اعلام مستمر نهادهای فعال و کم‌کار؛

توجه به اقتصاد دانش بنیان و اطلاعات محور با تأکید بر زمینه به کارگیری فناوری اطلاعات.

منابع

- اشرفی، یکتا؛ فهیمی فر، فاطمه. (۱۳۹۰). «بررسی شاخص‌های بهبود فضای کسب و کار با تأکید بر جایگاه ایران». *مجله اقتصادی*، ۱۱ (۱۱).
- حسینی، عباس؛ مجیبی، تورج؛ مهدی زاده اشرفی، علی؛ وظیفه دوست، حسین. (۱۳۹۷). طراحی خط‌مشی‌گذاری در توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط با تأکید بر نوآوری، *اقتصاد و مدیریت شهری*، ۷ (۱): ۱۳۱-۱۱۳.
- خلیلیان اشکذری، محمدجمال. (۱۳۹۸). چالش‌ها، راهبردها و الزامات رونق تولید در جمهوری اسلامی ایران، *معرفت اقتصاد اسلامی*، ۱۱ (۱): ۱۳۰-۱۱۱.
- دهقانی، حسین؛ اختری، امیر پرویز؛ قاضی خانی، فروغ؛ حبیبی، ژیلا؛ میرانی، نینا. (۱۳۹۶). «بررسی، پایش و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار استان کردستان با استفاده از فرآیند تحلیلی سلسله‌مراتبی». اولین همایش بین‌المللی برنامه‌ریزی اقتصادی، توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای رویکردها و کاربردها.
- رضایی، شمس‌الدین. (۱۳۹۶). طراحی مدل درآمدزایی باشگاه‌های فوتبال ایران: با رویکرد گراند تور، پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی، ۶ (۳): ۱۱۶-۱۰۱.
- طالبی‌زاده محله، سیفاله. (۱۴۰۱). توسعه الگوی استراتژیک تجارت الکترونیک بر بهبود فضای کسب و کار در شرکت‌های دانش بنیان، *دانش کارآفرینی*، ۱ (۳).
- فلاح حقیقی، نگین؛ ارمغان، نگار؛ بیژنی، مسعود. (۱۳۹۶). واکاوی آسیب‌های فضای کسب و کار در استان یزد، *فصلنامه مدیریت توسعه فناوری*، ۵ (۳).
- قیطاسی‌وند، شریف‌زاده، کاظمیان و حسین‌پور. (۱۳۹۹). طراحی الگوی تدوین خط‌مشی عمومی با رویکرد حکمرانی شبکه‌ای؛ مورد مطالعه: حمل و نقل عمومی شهر تهران. *سیاست‌گذاری عمومی*، دوره ۶، شماره ۱، صفحات ۱۱۰-۸۷.
- کریمی تکانلو، زهرا؛ صادقی، کمال؛ ستاری، مریم. (۱۳۹۳). مطالعه عوامل تأثیرگذار بر فضای کسب و کار در ایران، *مجله اقتصادی*، شماره‌های ۱ و ۲: ۲۶-۵.
- کمالی‌پور، محمد؛ زنیل‌زاده، رضا. (۱۳۹۹). رقابت‌پذیری و فضای کسب و کار، مدیریت کسب و کار، ۱۲ (۴۶): ۱۶۴-۱۴۹.
- محمدی فاتح، اصغر؛ دانایی‌فرد، حسن؛ رهنورد، فرج‌الله. (۱۳۹۷). طراحی مدلی برای

ارتقای ظرفیت خطمشی‌گذاری در قوه مجریه کشور، فرایند مدیریت و توسعه، ۲۹ (۳): ۳۷-۳.

مختاری‌هشی، حسین؛ ناصرالاسلامی، گلناز؛ مرادی، امین. (۱۳۹۵). نقش بهبود فضای کسب‌وکار در کشور در ساماندهی شهر تهران، *تحقیقات جغرافیایی*، ۳۱ (۴).
 مقدس‌پور، سعید؛ دانایی‌فرد، حسن؛ کردنائیج، اسدالله. (۱۳۹۲). «واکاوی عوامل کلیدی در عدم موفقیت برخی خطمشی‌های عمومی در ج. ا. ایران: مطالعه خطمشی‌های مالیاتی کشور»، *فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت فرهنگ سازمانی*، دوره یازدهم، شماره اول، صص ۶۸-۳۳.

منوریان، عباس؛ ابویی اردکان، محمد؛ ایروانی، محمدجواد؛ زندی‌منش، محمدرضا. (۱۳۹۲). طراحی مدل خطمشی‌گذاری به‌منظور آماده‌سازی محیط کسب‌وکار جمهوری اسلامی ایران با استفاده از نظریه داده‌بنیاد، *فصلنامه مدیریت دولتی*، ۱۴۲-۱۲۵ (۲): ۵.

وقفی، حسام؛ نیلوفری، زهره. (۱۴۰۰). تأثیر استراتژی کسب‌وکار بر ریسک شرکت با تأکید بر توانایی مدیریت، *مدیریت کسب‌وکار*، ۱۳ (۵۲): ۵۴۴-۵۲۴.

Ahyani, H., Putra, H. M., Slamet, M., & Mutmainah, N. (2022). Standardization of Companies and The Islamic Business Environment in Indonesia. *Jurnal Ilmiah Ekonomi Islam*, 8(1), 10-20.

Čížek, P., Lei J., & Ligthart, J. E. (2017). Do Neighbours Influence Value-Added-Tax Introduction? A Spatial Duration Analysis. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 79 (0): 24-52.

Crowshoe, R., & Lertzman, D. (2020). Invitation to ethical space: a dialogue on sustainability and reconciliation. In *Indigenous wellbeing and enterprise* (pp. 10-44). Routledge.

da Silva Cezar, B. G., & Maçada, A. C. G. (2021). Data literacy and the cognitive challenges of a data-rich business environment: an analysis of perceived data overload, technostress and their relationship to individual performance. *Aslib Journal of Information Management*.

Gu, W., Wang, J., Hua, X., & Liu, Z. (2021). Entrepreneurship and high-quality economic development: based on the triple bottom line of sustainable development. *International entrepreneurship and management journal*, 17(1), 1-27.

Huang, Z. X., Savita, K. S., & Zhong-jie, J. (2022). The Business Intelligence impact on the financial performance of start-ups. *Information Processing & Management*, 59(1), 102761.

Omenazu, S. (2022). Strategic Management, Decision Making And Organizational Performance: Case Study Of Construction Industry

- Malaysia. *Journal of Positive School Psychology*, 6(3), 6100-6113.
- Pauffer, N. A., & Sloat, E. F. (2020). Using standards to evaluate accountability policy in context: School administrator and teacher perceptions of a teacher evaluation system. *Studies in Educational Evaluation*, 64, 100806.
- Surya, B., Saleh, H., Idris, M., & Nur Annisa Ahmad, D. (2021). Rural agribusiness-based agropolitan area development and environmental management sustainability: Regional economic growth perspectives.
- Ullah, H., Wang, Z., Mohsin, M., Jiang, W., & Abbas, H. (2022). Multidimensional perspective of green financial innovation between green intellectual capital on sustainable business: the case of Pakistan. *Environmental Science and Pollution Research*, 29(4), 5552-5568.
- Zakari, A., Li, G., Khan, I., Jindal, A., Tawiah, V., & Alvarado, R. (2022). Are abundant energy resources and Chinese business a solution to environmental prosperity in Africa? *Energy Policy*, 163, 112829.
- Zhou, X., Song, M., & Cui, L. (2020). Driving force for China's economic development under Industry 4.0 and circular economy: Technological innovation or structural change? *Journal of Cleaner Production*, 271, 122680.

پښتونستان ښوونځي
پښتونستان ښوونځي
پښتونستان ښوونځي